

NUUK

**Illutoqqat eqqissisitassat illoqarfiullu ilai allan-
ngutsaaliugassat**

**Namminersornerullutik Oqartussat
Aningaasaqarnermut Pisortaqarfik
1990**

Nuuk

Nuup illoqarfiani allanngutsaaliugassat eqqissisitsivissallu marluupput: Nuup illoqarfitoqaa ajogersuiartortitaqarfiusimasorlu Noorliit.

1. Illoqarfitoqaa, Nuutoqqaq.

Nuutoqqami allanngutsaaliugassaq siammasippoq: Kujataatungaaniit Orsiviip Nuunnguakasianit kangimut Tuapannguit qaqgasunnaaniit Qaqqannguaq kangimut atuarlugu Ilinniarfissaq ilannguteriarlugu avannamut Qaqortoq Kangilleq tikillugu taava kimmut Tasersuaq avannaqqulu Qaqqasunnakkut kimmut Avannarliit qoorortannguat aqquaarlugu Qaqqaq (maanna Hans Egedep Qaqqaanik taaguuteqartitaq), avannaqqullugu, Avannarliit tuapat-taat timaatilaarlugit Avannarliit Nuunnguat ilanngullugu.

Illut illutoqqallu tamaaniittut tassaapput niuertoqarfimmut, pisortaqarfinnut, ilageeqarnermut, atuartitaanermut peqqinnissaqarfimmullu atasut. Allanngutsaaliuuffigineqartussami illut allanngortiterneqartuarsiapput, ineriartorneq ilutigalugu ilaat nutaanik taarserneqartarsimallutik. Ilaqartiterput ukiut 250-it sinnerlugit oqaluttuassartaqartunik. Aammattaaq araliissuarnik eqqaassutissiaqarpooq Kalaallit-Nunaata oqaluttuassartaani pingaaruteqarluinnartunik.

Illutoqqat assigiaanngeqisunik isikkulerlugit sanaartorneqarsimapput. Hans Egedesvejip eqqaani illutoqqat tassaanerupput niuertoqarfiup illutatoqai, maanna tamarluinnangajammik Kalaallit Nunaata Katersugaasivianit pigineqalersimasut. Illut killiit aqqusernup timaaniittut ganga sissap killerpianiissimagaluapput. Aqqusernup saaniipput nunniukkami illuliat, sis-siukkap qaaniillutik, ganga quersuaasimasut. Taakkua tassaapput maanna Kalaallit Nunaata Katersugaasiviata ullutsinni illuutigilersimasai.

Sissami Qaarsorsuup timaaniipput illorsuatoqqat sisamat allanit tamanit ilisarnarnerusut: Napparsimavitoqaq, qaarsorsuup qulinnguaniittoq, naalagaaffiup sinniisuata illua, siornagut taaguuteqartoq Naalakkap Illua, Annassisup Oqaluffia, siornagullu provstip illorsuatoqaa. Illutoqqat taakkua angisuujusut illoqarfimmi ilisarnaataalluarput, ilisarnaatigilluagaasalu ilagaat tamarmik angisuunik naatsiiveqarnitik, naatsiivii qanga annerusimagaluarp, soorlu Ilinniarfissuup naatsiivissua qanga ammut annerujussuugaluarpoq, taamattullu Naalakkap illuata naatsiivia aqqusinniorqarnera pissutigalugu ilanngalaarneqarsimalluni. Aammattaaq iliveqarfik Annaassisup Oqaluffiata ungataaniittoq ungaluligaavoq.

Niuertoqarfitoqqap timaani immikkut malugisassat tassapput erfalasulerfissuaq qarmakkamik qamutileqarfilik, avannannguani, erfalasulerfissuup killinnguani ikaartarfik ujaqqanik qarmalersugaq, Tasersuullu kuuata ikaartarfingisa, timaanilu qarmat, ukiorpaaluit matuma siornagut issittup naasuunik naatitsivissatut qammiugaasimasut.

Allanngutsaaliugassami eqqaassutissat arlalsusuupput, taakkunanngalu tamanit erseqqarinnerpaavoq Hans Egedep eqqaassutissaa "Qaqgap" qaaniittoq, Nuullu illoqarfianit tamanit takuneqarsinnaasoq.

Illutoqqat oqaluttuassartaat

Nuup illoqarfitoqaani illutoqqat qanoq sananeqaateqarneri tulleriliaarlugillu oqaluttuassaqarput.

A. Illut pisqaaanersaat.

"Hans Egedep Illua" (B-37) Kalallit Nunaanni illut maanna napasut pisqaaanersaraat.

Illu 1728-imi sanaavoq, Hans Egedep nammineq illugaa, palasi ikiorti illoqatigalugu, aallaqqaammullu aamma naalagiartarfiusimalluni.

Kingorna niuertup ukiorpassuarni illugaa, ukiunilu kingullerni naalakkersuisut siulittaasuata illugilerlu-
gu. Illorsuaq ujaqqanik qarmalik ataasiarani nutarter-
neqartarsimavoq. Saninnguaniippoq aammattaaq ujaqqanik
qarmalik "Savaasaasivik" (B-53).

Naalakkap illorsuatoqaa, maanna Naalagaaffiup
sinnisuata (rigsombudsmand) illua (B-10) 1831-imi
sanaavoq. Illorsuaq taanna quassuttuut quleriaarlugit
sanaaqqaajuvoq, qaliatalu qaani immikkut napasuliaqara-
luarluni anngajaasumik. Taannali 1926-imi peerneqarpoq,
tamatumunngalu atatillugu illu avannamut kimmut pinga-
sorarterutaanik ilaneqarpoq. Qularnanngitsumik ukioq
taanna silataagut sallilikkanik gallersorneqarsimas-
saaq. Illorsuup avannamut kitaatungaani naatsiiviit
iliuanni 1864-imi illunnguaq ujaqqanik qarmalik nappar-
neqarpoq, illunnguamilu tassani "Atuagagdliutit" 1896-
ip tungaanut aaqqissuisoqarfegarput.

Provstip illorsuatoqaa, aammattaaq ilinniarfissu-
artut atoqqaarsimasoq, (B-140) ullumikkut vicebiskopip
illugaa. Quassuttuut quleriaarlugit init quleriit
marlunngorlugit 1847-imi. Illorsuup taassuma asserpiaa
Ilulissaniippoq, B-78, Knud Rasmussenip inunngorfia,
maanna Ilulissat Katersugaasiviat.

"Annaassisup Ogaluffia" (B-137) 1849-imi sanaa-
voq. Illutaata sukai qarmagaapput, silataagut sallilik-
kanik qalligaalluni. Qalia ujaqqanik qalequtissianik
gallersugaavoq. Napasuliaa ammalortumik uanitsutut
isikkulimmik nooqaraluarpooq, taannali 1864-imi taarser-
neqarpoq kanngussamik qallikkamik, taannalu massakkut
napasuliaraa. Majuartarfegarpoq sammivinnit pingasunit
majuarfigineqarsinnaasunik, qaliaasaalu sukat marluk
attappaat.

Nuuk

Ogaluffik aappaluttumik qalipaateqarpoq, isaari-aali kisimi qaqortumik qalipanneqarsimalluni.

Iluani qilaava tungujortumik qalipaateqarpoq, iigaalu qaqortumik qalipaateqarlutik. Ogaluffiup iluata sinneri qaqortunik sungaartunillu qalipaateqartitaapput. Arfineq-pingasunik igalaarsuaqarpoq ogaluffiup iluani silap qaamarnganik qaamatitsilluartartunik. Annassisup Ogaluffiata ilua Kalaallit Nunaanni ogaluffiit kusanarnersaasa ilaattut oqaatigisariaqarpoq.

Ogaluffiup avannamut kimmuit qulinnguaniippoq toqusut inaat (B-138) 1913-imi sanaaq. Illunnguup taassuma quassuttuui imminnut naammattuupput sallilik-kanik gallikkat.

B. 1800-ikkunni niuertoqarfiup illutoqai.

Qanga naalagarsuarni sulisut (kiffat) illugisimasaat (B-70) quassuttuunik 1848-imi sanaasimavoq, kignornalu allilerneqarsimalluni. Assigiinngitsunut atorneqartarsimavoq, saffiorfiusimalluni, immiorfiusimalluni aammalu iffiorfiusimalluni. Illuaqqap taassuma akianiipput aqqusernup illuatungaanut quersuit.

Hans Egedesvejimi illup tulleraa siornagut pisi-niarfiusimasoq (B-43) 1850-imi sanaasimasoq. Ukiut ingerlaneranni toqqorsivittut aamma atorneqarsimavoq, taavalu 1975-imiit 1985-imut Kalaallit Nunaata Naqiterisitsisarfiata atuakkerivittut atugarisimallugu. Illu angisuujuvoq, iluani quassuttoortai imminnut najummisuullutik, silatimigut salliligarsualersugaalluni. Nunatta ujaraanik toqqammaveqartinneqarpoq. Ukiut ingerlaneranni kujataatungimigut allilerneqarsimagaluarpoq. Silataani quassuttoortaasigut malugineqarsinnaavoq quassuttoortai qanganisaaqisut, tassa allanit silinnerujussuugamik. Aappaluttumik qalipaateqarneranut pissutaavoq naalagarsuit illuutaasa taamanikkut aappaluttuutinneqarajuttarnerat,

toqqammaviilu nunatta ujarai tamatigut kalkimik qalipa-gaasarlutik

Illu nunasiaagallarneq eqqarsaatigalugu oqaluttu-assartaqarluartut ilaattut oqaatigisariaqarpoq.

Kangiatungaaniittoq (B-36) assigiinnngitsorpassuar nut atorneqartarsimavoq, sananeqarsimalluni 1850-imi. Qalipaataasiviusimavoq, sakkuutaasiviutigaluni atortusaasiviusimalluni. Ujaqqanik qarmaqarpoq, kingorna sallilikkersugaasimalluni. Kangiatungaatiqut ilassutaa kingusinnerusukkut sanaavoq. Illup taassuma inerpiaani niuertoqarfiup oqaluffia siulleq sananeqarsimavoq, tassa Nuup oqaluffia siulleq ikaartarfissuup killerpi-aaniissimavoq ukioq 1758 sananeqarsimasoq.

Illut taaneqareersut kimmut kujataaniippoq naparsivikasik (B-74) ukioq 1887 sananeqarsimasoq. Qalia ilanngunnagu ujaraannarnik sanaavoq, ukiorpassuarnilu petroliuusivittut aamma atorneqarsimalluni.

Hans Egedep illua qulinnguaniippoq siornagut sannaviusimallunilu iffiorfiusimasoq (B-75) 1892-imi sanaaq. "Sannavik" aammattaaq allaffittut allakkerisarfittullu KGH-llu aningaaseriviatut atorneqartarsimavoq. 1975-imi allanngortiterneqarpoq, palasimullu illunngortitaalluni. Illu imminut najummisunik quassuttooqarpoq, silatimigut quassuttuulersugaalluni. Kimmut avannamut sammernani qaliata killingani qulisangnguaqarpoq siane-qarfiusumik. Sianeq taanna, niuertoqarfiup siarna ullaakkut sulinerup aallartinneranit, ullup qeqgarnissamut unnukkullu soraarnissamut kalerrilluni siarnutigineqartarpog.

Ukiuni 1800-ikkunni niuertoqarfiup illuutitoaan-ut ilaasut ilagaat "Qivittut Illuat" (B-32), niuertus-sap illutoqaa, 1833-imi sanaaq. Illup taassuma sanane-qarneranut atortorineqarsimapput naalakkap illutoqaata atortukui. Naalakkap illukua 1782-imi sanaasimasoq "Qivittut Illuata" sananeqarnissaa ukiualunnguanik sioqqullugu piarneqarsimavoq.

"Qivittut Illuat", quassuttuut quleriaarlugit sanaasimasoq 1970-ikkut ingerlaneranni ingutseriarlugu tamarmi isikkua allanngortinnagu nappaqqinneqarpoq.

C. Niuertoqarfiup illuutai 1900-ip kingorna sanaat

1900-ikkut aallartereernerisa kingorna ilisimanegaler-put illussanik titartaasartut sanatitsisullu aqqi illussanik titartaasuusimasut sanatitsisisimasuusimasulu, illunik pineqartunik oqaluttuassartamikkut pi-nngaaruteqartunik. Niuertussap illorsuaanik (B-29) sanatitsisuusimavoq sanasut naalagaat P. A. Cortsen 1960-imi. Ukiorli ataaseq qaangiutiinnartoq niuertussap illorsua nakorsaqarfimmuit tunniunneqarpoq, nakorsamullu illuulerluni. Niuertussat illui B-43 Aasiaanni aamma B-10 Upernavimmi Nuummiittup asserpiarai. Illorsuaq quassuttuunik sukaqarpoq, sananeqaatimilu ilai kusanaruinnartut suli attappai, soorlu qalia naallugu qiperugaasamik kusassaataa, igalasserfiisalu kusassaataat matuiliu. Illu taanna napparsimaveqarfiup ilisarnaataanik sungaartumik qalipaateqarpoq.

Qularnanngitsumik P. A. Cortsenip aamma titartagarisimassavaa siornagut aalisakkeriviusimasoq "Kikiasivikasik" (B-78) 1914-imi sanaaq. "Kikiasivikasik" siullermik kapisilinnik uutiteriviusimagaluuarpoq, taamanikkut naalagarsuit misiligaatitsillutik Kangerluarsussuarmi kapisilinniartitsilerluarmata. Kikiasivikasik kingorna quitut atorneqalerpoq, ullumikkullu qajartortartut peqatigiiffiata illuutigilersimavaa.

1920-ikkut aallartilaarneranni niooraavik atorun-naarlugu sissiukkiortoqarpoq. Naalagarsuarnit pingaartinneqarluinnarsimavoq niuertoqarfiup umiarsuarnit niooraaffigineqartalernissaa usilersuiffigineqartaler-nissaalu. Sissiukkiornerup kingorna arlalinnik quersualiortoqarpoq tunisassiorfiutigisunik,

sissiukkiallu nunniugartaa piaarnerpaamik inuutissarsiornermut iluaqutaalersumik atorneqalerpoq.

1924-imi quersuaq aappaluttoq (B-1860) sananeqarpoq aalisakkanik tarajorterivissatut. 1936-imi quersuaq betoniusoq (B-66) sananeqarpoq aamarsuaasivissatut. Quersuit taakkua marluk illussanik titartaasartumit Helge Bojsen Møllerimit titartarneqarsimapput. Quersuaq betoniusoq Kalaallit Nunaanni quersuit saviminernik sukallit betonimillu qallikkat siullersaraat. Quersuaq ujaqqanik sanaaq (B-1859) 1932-imeersoq sanatitsisartup Peter Wedstedip sanaarisimavaa. Taassuma sananeqarnerani sanaqataasimapput ujaqqiortut Carl aamma Hjalmar Andersen.

Quersuatoqqat taakkua pingasut 1970-ikkut naaler-neranni nutarterneqarlutik allanngortiterneqarput, Kalaallit Nunaata Katersugaasivinngortitaallutik. Tamatuminnga isumaginnittuuvoq illussanik titartaasartoq Karsten Rønnow. Timaatungaaniippoq Kuussuup kil-lingani illorsuaq qernertuusoq (B-81), "Qisuusivissu-aq". Quassuttuui imminnut najummisuupput, sallilikkanik galligaalluni, niuertoqarfiullu qisuusivissuarilerpaa.

1947-imi pisiniarfik nutaaq (B-48) illussanik titartaasartup Olav Himmelstrupip titartagaa atulerpoq.

Niuertoqarfiup illuutitoqaanut minnernut ilaavoq "Innerup Puua", (B-34). Illunnguaq taanna Helge Bojsen Møllerip titartarsimasaa, 1925-imi sanaasoq arlaleriar-luni allanngortiterneqarlunilu allilerneqartarsimavoq. Illunnguaq taanna allanngortiterneqartarsimagaluarluni isikkutoqqamigut allanngugaanngilaq, ilassutai sanane-qartarsimagamik ilusitoqaa ataqqillugu. Naatsiiveqarni-ni kusanaqutigalugu niuertoqarfitoqqami kusanaqutaasut ilagaat.

Nuuk

D. Napparsimaveqarfiup illuutai.

Napparsimavitoqaq (B-142) utoqqaat illuata eqqaaniittooq 1903-imi sanaavoq, titartaasoralugu illussanik titartaasartoq P. A. Cortsen. 1930-ikkut nalaanni illussanik titartaasartup J. Lehmann Weberip titartaqqippaa iliniartitsisunut illussanngorlugu, taamanerniillu najugaqarfigineqartuaannalerpoq. Quassuttuui imminnut najummisuusut sallilikkanik gallersugaapput, John Møllers-vejimilu inissismalluartuugami illoqarfimmi kusanaquaataasut ilagilluinnarpaat.

B-142 1930-imi allamik taarserneqarpoq, tassalu napparsimavitoqqamik allamik Qaarsorsuup qulinnguaniittumik. Napparsivitoqaq taanna (B-30) 1967-ip tungaanit napparsimaviuvoq, maannalu Ilinniarfissuarmi pigineqarluni. Titartaasuuvvoq illussanik titartaasartoq Helge Bojsen Møller. Silataa sungaartumik qalipaateqarpoq, saneraanilu sinaakkutai qaortuullutik, qaqgallu taartup killinnguaniikkami qalipaatini kusanaqutigilluaannarpai. 1974-imi allanngortiterneqareerluni Ilinniarfissuarmi ilinniartut qulaatungaani qaliani init inigerpaat, ataatungaalu ilinniartitsivinngorluni.

E. Atuarfeqarfiup illuutai.

Ilinniarfissuaq (B-144) 1907-imeersoq illussanik titartaasartup Carl C. Hansenip titartagaraa. Aallaqqaataani Ilinniarfissuup illutaani init ilinniartitsiviit iliniartitsisullu isersimaartarfiata saniatigut Ilinniarfissuup forstanderia najugaqarsimagaluarpoq. Ilinniarfissuup quassortoortai imminnut najummisuupput, ilualu silataalu sallilikkanik galligaallutik. Illutaa aappalutumik qalipaateqarpoq, saneraani inaakkutaa qaliatalu qaarpiaa sungaartumik qalipaateqarlutik, igalaaqarfii toqqavialu qaortumik qalipaateqarlutik.

Taama qalipaaserneqarnerata kingunerisaanik Ilinniarfissuarmut atasut taama qalipaateqartinneqalersimapput. Nuup kommuneata illoqarfittut ilisarnaataani Ilinniarfissuaq Sermitsiaq tunulequtsiullugu ilisarnaammut ilanngunneqarsimavoq.

Ilinniarfissuup sanianiippoq, avannamut kitaatungaani, meeqqat atuarfiat "Atuarfissuaq" (B-151) 1932-imi sanaaq, titartaasoralugu illussanik titartaasartoq Helge Bojsen Møller. Quassuttuui imminnut najummisut sallilikkanik qalligaapput, Ilinniarfissuullu illutaa-sulli allatut qalipaateqarluni.

Illut allat Ilinniarfissuarmut atasut, allanngutsaaliugassalli avataaniittut makkuupput:

Eqaarsaarfik (B1401) Ilinniarfissuup timinnguani 1907-imi sanaavoq. 1968-imi maannakkut inigisaminut nuunneqarpoq, kangimut illuaallanneqarami. 1988-imi annertuumik allanngortiterneqarluni nutarterneqarpoq. Quassuttuui imminnut najummisuupput, sallilikkersugaal-luni, immikkualuttoqarporlu kusanarluinnartuusunik. Ilinniarfissuup qalipaataasulli qalipaateqarpoq, illulioriaaserlu eqqarsaatigalugu illuliaavoq kusanarluin-naqqissaartoq.

Carl C. Hansen, Kalaallit Nunaanni asseqanngitsumik illuliorpoq Eqaarsaarfik sanagamiuk, tamatumuunakku ersersinniaatigalugu taamanikkut nunani avannarlerni illuloriaatsip soqtigineqarluartup suli ineriartortinneqarsinnaanera. Eqaarsaarfik aammalu Paamiuni Helge Bojsen Møllerip oqaluffiliaa oqaatigineqartariaqarput tassaasut takorluukkersaagaqarluni taamanikkut illuliasimasut kusanarnersaannut ilaasut.

Ilinniartut illutoqaat Kujallit (B-131) aamma Alliit (B-132) 1933-imeersut aammalu økonomiitoqaq (B-148) 1930-ikkut qeqqanneersoq illussanik titartaa-sartumit Helge Bojsen Møllerimit titartarneqarsimapput.

Nuuk

Illut taakkua pingasut tamarmik quassuttooqarput immin-nut najummisunik sallilikkanik qalligaallutik; Ilinni-arfissuullu qalipaataanik qalipaateqartitaallutik.
Økonomiitoqqap ilisarnaatigilluarpai isumigut immikkut ineeraqarnini, qaliatalu allakkajaatut ilusilersorne-garsimanera.

F. Pisortat illuutaat allat.

1937-imi landsrådip ataatsimiittarfissa (B-68) Helge Bojsen Møllerip titartagaa sananeqarpoq. Illu taanna ullumikkut provsteqarfiup allaffegarfigaa. Ukiut ilaani KGH-p kamippaarniarfittut atisaarniarfittullu pisi-niarfigisimagaluarpaa.

Sorsunnersuup kingulliup nalaani Nuummi konsule-qarfiit marluk sananeqarput. Amerikap konsuliata illorsua (B-2) "Qaqqannguaq"-p kangimut isumaniippoq. Canada aamma konsuleqarfeqaraluarpoq Narsarsuarmi maanna Grønlandsbankip inaata nalaani, illuli taanna 1960-70-ikkunni ppiarneqarpoq. Narsarsuarmiippoq "Vestre Fængsel", KGH-p allaffissua, handelsinspektørimit najuga-qarfiutigisimasoq. Konsuleqarfiit taakkua marluk 1941-imi sanaajupput.

G. Nammineq illuliaat.

Aqqaluk Pladsip eqqaani arlalinnik illoqarpoq inuit namminneq illuliaannik.

B-615 ilaqtariit ataatsit illugaat quitalik, qularnangitsumik 1920-ikkut ingerlaneranni illuliaasi-masoq. B-990 iliveqarfitoqqap eqqaaniittoq siornagut namminersortumit sannaviusimasoq, maannali najugaqarfi-gineqarluni. Illunnguaq taanna 1930-ikkut nalaani sanaasimagunartoq Nuummi sanasut namminersortut siulerpaatut sannavigisimagaluarpaat.

Illut anginngitsut suli atasut ilaattut taaneqarsinnaapput B-837 aamma B-841, naatsiiviliorneqarsimasoq. Illu alla B-149 (allanngutsaaliuuffigineqartussap avataanittooq) siusinnerusukkut Atuagagdliutit aaqqisuisuata najugaqarfigisimagaluarpaa. Qularnanngitsumik illu taanna 1930-ikkut ingerlaneranni illussanik titartaasartumit Helge Bojsen Møllerimit titartarneqarsimاغونارپوq.

Pilersaarusiornermi eqqissisitsinissamilu pissutsit.

Allanngutsaaliuuffigineqartussami "Niuertoqarfik Nuuk"-mi "Nuup illoqarfiata pilersaarutaanut 1985-95"-imut pilersaarutaasut malillugit niuertoqarfimmi allanngutsaaliugassap killilerneqarfii ilanngussami takuneqarsinnaapput.

Pilersaarusiami "Sissiukkap eqqaatalu pilersaarutaani immikkoortoq 1.11"-imi aalajangersarneqarsimavoq illutoqqat nunataalu allanngutsaaliugassatut qulakkeerneqassasut.

Iolloqarfiup immikkoortuani tamatumani illut makkua eqqissisitaareersimapput: B-30, B-36, B-37, B-43, B-68, B-74, B-78, B-137, B-138, B-142 aamma B-144. Aammattaaq Equarsaarfik B-1401 eqqissisitanut ilaavoq.

2. Ajoqersuiartortitaqarfik Noorliit.

Nuup illoqarfiata kujataatungaani allanngutsaaliugassaq annertuujuvoq qaqqat killiullugit sissaq ilanngullugu.

Allanngutsaaliugassap qeqqaniippoq siornagut ajoqersuiartortitaqarfiusimasoq, maanna Kalaallit Nunaata universitettia, eqqaaniippullu Kalaallit illutoqaasa sinneri, illutoqqat ujaqqanik issunillu qarmaqarsimasut aammalu qanga iliveqarfiusimasut, maanna ilivitoqjanik taaneqartartut.

Nuuk

Rævedalimiippoq illoqarfíup pingajussaata iliveqarfia, suli maannamut iliveqarfiusoq. Allanngutsaaliugassap killilorsorneqarneri ilanngussaq 2-imi takuneqarsin-naapput.

Ukiut 1700-ikkut ingerlaneranni Qatanngutigiinniat ajoqersuiartortitat ajoqersuileqqaarfiat Noorlerniippoq, taaneqareersutut maanna Kalaallit Nunaata universetia. Qatanngutigiinniat 1733-imi Nuummut tikipput Hans Egedep ikiortaatut, Hans Egedelli 1836-imi aallernerata kingorna Nuummi Nuup Kangerluanilu nammineer-nerullutik ajoqersuinermik ingerlatsisuuлернерусималлутик. 1700-ikkut naalerneranni Qatanngutigiinniat ima ilagiisseqalertigisimapput Kalaallit Nunaanni ataatsimoorlutik najugaqartunit amerlanersaalersimagaluarluttik. Qatanngutigiinniat Kalaallit Nunaat qimappaat ukioq 1900.

Ajoqersuiartortitaqarfíup illuutitoqai, Kalallit illutoqaasa qarmakui ilivitoqqallu immikkorluinnaq oqaluttuassartaqartutut oqaatigisariagarpus. Illut sananeqarsimaneri pinngortitamullu naleqqiullugit inissisimaneri illoqarfimmut kusanaqutaalluinnarput.

Ajoqersuiartortitaqarfíup illorsuartaa (B-7) 1747-48-imi sanasut naalagaannit Christian Davimit sananeqarpoq oqaluffittut ajoqersuiartortitallu illusaattut. Illutaa Hollandimi sananeqqaarsimavoq, arlaleriarlunili allanngortiterneqartarsimalluni, maannali sanaqqaarneranit ilusivii annikitsuinnarnik sinneqalersimasutut oqaatigisariaqalersimallutik. 1760-imi illorsuartaa kimmut ilaneqarpoq, ilaatigut tunnagavigalugit illutoqqat issunik ujaqqanillu qarmaqarsimasut. Noorliit illorsuat 1838-imi aammalu 1877-80-imi allanngortiterneqaqqittarsimavoq, ajoqersuisullu C. Spindlerip ilaliussaq peersississimavaa. Tamatumunngalu atatillugu kimmut isuatigut sianilerneqarluni.

Ajoqersuiartortitat aallareernerisa kingorna ukiorpassuarni Noorliit illorsuat inoqarsimannngilaq, 1929-imili Rævedalimi pisortaalersup najugaqarfissaatut nutarterneqarsimalluni. Kingorna landsommerip najuga-qarfigaa, kingusinnerusukkullu Kalaallit Nunaata Katersugaasivigilerlugu. 1984-85-imi illussanik titartaasartup Karsten Rønnowip titartagai malillugit allanngortiterneqarpoq palasissanut ilinniarfinngorlugu, taaguute-qartinneqalerluni "Ilisimatusarfik".

Illorsuaq amitsukujoq quassuttooqarpoq imminnut najummisunik, sallilikkanik galligaalluni, qalia qisu-aqqersugaavoq, napasuliaalu qaliata qeqqanut inissinneqarluni. Nutaamik ilaneqarpoq, qanga ilassutigisimasaa-ta inaatigut. Immikkut savaasaasivittaa ilanngullugu naatsiiveqalerseqqinnejqarpoq. Savaasaasivittaa qular-nanngitsumik 1730-ikkunni sananeqarsimassaaq.

Kujammut kangiatunginnguaniippoq Rævedalimi assistentip illugisimasaa (B-248). Illua taanna 1929-imili sanasut naalagaannit Peter Wedstedimit sananeqarsi-mavoq.

Pilersaarusiornermi eqqisisitsinissamilu pissutsit.

Nuup illoqarfiata pilersaarutaani 1985-95-imi Noorliit allanngutsaaliugassatut toqqakkanut ilaapput. Illoqarfiup immikkoortoqarfiata tamatuma pilersaarutaani "1.24 Noorliit"-ni erseqqissumik takussutissiorneqarsimavoq illoqarfiup immikkoortoqarfiata tamatuma oqaluttuassartaqaqisup qanoq allanngutsaaliuffigineqarnissaa.

Noorliit illorsuata eqqaani nuna 1948-imili eqqisisitaareerpoq. 1983-imi immikkut aalajangiisoqar-neratigut illorsuaq savaasaasivittaalu, ataatsimut normoqartut B-7-imik, eqqisisitaapput.

3. Illoqarfiup immikkoortui allat.

"Nuup illoqarfittut pilersaarutaani 1985-95"-imi illoqarfiup immikkoortui arlaqartut taagorneqarsimapput sanaartorfigineqarsimanermikkut illoqarfiup ilaanit immikkut ilisarnaateqarnerusut. Immikkut ilisarnaateqaramik nalorninartoqartitsinngillat sumi angalaarnermut. Illoqarfiup sanaartorfigineqaqqinnissaanut assingnik sanaartorfiugunik illoqarfiup ilisarnaatai attatiinnarsinnaavaat.

Illoqarfiup immikkoortoqarfii taagorneqarsinnaasut tassaapput: Inspektørbakkenip kitaatungaa, (immikkoortoq A10) illunik ataasiakkaanik sanaartorfigineqarsimasoq, Qaqortoq Kangilleq, (immikkoortoq A9) ataasiakkaasunik marloqiusanillu illuliortiteriffigineqarsi masoq, Quassunnguami atorfillit illui (immikkoortoq A15) aammalu siaqqinnermi Quassunnguup Saavani etagehusit quleriinnik initallit assigiaat (immikkoortoq A14).

Aningaasaqarnermut Pisortaqarfimmi pilersaarusrusiornermi allaffeqarfimmit allanngutsaaliuuffigineqartussat imamerseqqissaateqarfingineqarsinnaapput:

Immikkoortumi A-10-imi (Inspektørbakkenip kitaa tungaani) illut ataasiakkaat nammineerluni illuliat qummut qaqqasunnaap qaata tungaanut quleriiaat. Illut arlaqartut ukiuni kingullerni allanngortiterneqartarsimapput, allilerneqartarsimallutillu.

Illu ilaqtariit illuat B-796, H. J. Rinksvejip killerpiaaniittoq, illulioriaaseq eqqarsaatigalugu pingaaruteqartuuvoq, illup ilisarnaatigai sananeqaatsimigut immikkullarinnini, qalipaatinini qorsuk taartuu soq. Illu 1929-imi sanaajusimagunarpooq. Illut allat namminneq sanaat paarilluagaasut ilagaat B-821 aamma B-817.

Ilaqutariit ataatsit illuat B-141, 1903-imi sanaasoq, politikerip Augo Lyngep meeraaffigisimavaa.

Siornagut Sannavissuaq-simasoq (B-136) atuarfegarfimmut atasimasoq 1938-imi sanaavoq Helge Bojsen Møller titartaasoralugu. Sannavissuaq 1980-ikkunni allanngortiterneqarsimavoq. Ilinniartitsisulli illorsuatoqaat (B-146) suli allanngortinneqarsimannngilaq. Helge Bojsen Møller qularnannngitsumik illumik taassuminnga 1930-ikkunni titartaasuusimassaaq.

Illoqarfiup immikkoortua A9, Qaqortoq Kangilleq, illuliortiteriffigineqarsimavoq pilertortumik ingerlanneqarsimasumik. Illut amerlanersaat assigiaartuupput, GTO-p illussanik titartaasartuinit titartarneqarsimaut, illullu tamakkua 1950-ikkut 60-ikkullu ingerlaneranni sanaartorneqarsimapput.

Qaqortoq kangilliup kujasinnerusuani ukiuni kingullerni nutarterneqarlutik allanngortiterneqarsimapput, tamatumalu kinguneranik ataasiusutut isikkoqarnerat allangorsimalluni. Immikkoortoq A15-imi Quassunnguami illorpaaloqarpoq ilaqtariit ataasiakkaat illuinik. Taakkua atorfilit illugaat, illullu GTO-p illussanik titartaasartuinit titartarneqarsimapput. Illut qullit assigiaarput, taamatullu illut allit aamma assigiaarlutik. 1950-ikkunni sanaartorneqarsimapput, assigiaartuugamillu illoqarfimmi kusanaqutaallutik.

Immikkoortoq 14-imi, naqinnermi Quassunnguup Saani illoqarfimmi etagehusit siullit assigiaat sanaartorneqarsimapput. Illut tamakkua ilaqtariinnut inissiat quleriinnik initaqarput assigiaarput, akunnerminni queqartiterlutik. Illussanik titartaasartunit Viggo Møller Jensenimit aamma Torben Valeurimit titartarneqarsimapput, 1960-ikkullu ingerlaneranni sanaartorneqarsimallutik.

Aningaasaqarnermut Pisortaqarfimmi, pilersaarusrusiorner-
mut allaffeqarfimmit, aammattaaq uparuuarumaneqarput
illoqarfiup immikkoortoqarfii marluk sanaartorfigine-
garsimanermikkut allanit immikkullarinnerusut, tassalu
GTO-p sulisartunut inissisarfeqarfigisimasaa, immikko-
orthoq A1, aamma "Aalisartut Illoqarfiat" A16. Illuliarp-
paaluit tamakkua illoqarfiup kujataatungaaniipput,
umiarsualivimmut Aqqusinersuaq sipisakkut avissaaruti-
galugu.

GTO-p sulisartunik assassortartunik tikisitanik
inissiaatigiligaasa taarserpaat illuaqqat barakkillu
najoruminaatsuusimasut. GTO-p inissiaatigisimasai 1961-
imiit 68 ilanngullugu sanaartorneqarsimapput. Inissiat
tamakkua sanaartorneqarnerat tamanit allaaneruvog.
Soorlu erngup aqquaat assigisaallu karsiusakkoorti-
taapput illut akorninut inissinneqarsimallutik,
tamakkualu aqutissiuunneqarsimapput ikaartarfiiit
majuartarfiiilluunniit ataatigoortittarlugit. Betoniusu-
nik toqqavilersorneqarsimapput, illunillu taakkuninnga
titartaasuusimapput illussanik titartaasartut Henning
Jensen aamma Torben Valeur.

Taamatut sanaartoriaaseqarneq aammattaaq atorne-
qarsimavoq "Aalisartut Illoqarfiat" 1963-64-imi illu-
liortiterfigineqarmat. Illut tamakkua GTO-p illussanik
titartaasartoqarfianit titartarneqarsimapput. Immikkut-
taaq oqaluttuassaqarput, illummi ilaat aalisartunut
Nuummut nutsernianut attartortitassatut naatsorsuunne-
qarsimapput, taamanikkut Aalisakkanik suliffissuaq
piorsarniarneqarlualeruttormat.

Nalunaarusiami matumani illuliortiterfiusimasut ilaan-
nut atuutinneqartariaqarpoq illoqarfiup tamarmiusup
pilersaarusrusiorneqarnissaa eqqarsaatigalugu allangorti-
terisoqarsinnaanera.

Kingusinnerusukkut illoqarfiup immikkoortoqarfiini
sanaartorsinnaanissanut atatillugu Aningaasaqarnermi
Pisortaqarfiup pilersaarusiornermut allaffeqarfianit
siunnersuutigilersaarneqarpoq nutaanik sanaartorfiuju-
maartussat immikkoorluinnartumik pilersaarusiunneqar-
nissaat.

Nuuk

Nuup illoqarfia 1728-imi tunngavilerneqarpoq, Hans Egede Illuerunnerit qimallugit nuummat. Nuup illoqarfitoqaani illutoqqat pigineqarput niuertoqarfimmit, pisortaqarfinnit, aammalu ilagiinnit, atuarfeqarfimmi peqqinnissaqarfimmillu.

Sanaartorneq ineriartorneq ilutigalugu allanngorartuar-simavoq, illullu nutaannginnerusut nutaanik taarserne-qartarsimapput. Niuertoqarfitoqaq ukiut 250-it sinner-lugit ineriartortitaasimasoq oqaluttuassartaqarluarpoq.

**Illoqarfissuup as-
singa:**

Hans Egedep Illuata
silataani erfalasu-
lerfissuaq qamuti-
littalik, ataanilu
Qaarsorsuaq tua-
paallu.

Sissiugaq niuerto-
garfiullu illutato-
qai, maanna Kalaal-
lit Nunaata Kater-
sugaasivianit pigi-
neqalersimasut.

Hans Egedesvejimi niuer-
toqarfiup illutoqai
tulleriaarluarlutik
sanaartorneqarsimap-
put.

Hans Egedesvej
kitaaniit kangimut
isigalugu, unga-
taani "Annaassisup
Ogaluffia".

Nuuk

Naatsiiviit unga-
luukkat eqqaassu-
tissaalu illoqar-
fiup nutaanngitsor-
taani ilisarnaa-
taalluarput.

Hans Egedep eqqaas-
sutissaa Qaqgap
qaaniippoq Oqaluf-
fiup eqqannguani.
Eqqaassutissaq il-
loqarfiup annersaa-
nit takuneqarsin-
naavoq.

"Issittup Naasuunik
Naatitsivik" ugaluup
qarmai narsaatsiami
Nuutoqqap timaatu-
ngaaniipput.

Tasersuup kuuata
akuatigut ikaartar-
filiortoqarsimavoq
ujaqqanik qarmaga-
liorluni.

Nuuk

"Hans Egedep" Illu-a, Kalaallit Nu-naanni illut suli atasut pisqaaner-saraat 1728-imi sanaaq.

Illu ujarassuarnik qarmaqarpoq. Ukiut ingerlaneranni ar-laleriarluni nutar-terneqartarsimavoq.

Naalagaaffiup
sinnisaata maanna
illua B-10 quassut-
tuut quleriaarlugit
1831-imi sanaavoq.
1926-imi annertuumik
allanngortiterneqa-
reerluni sallilik-
kanik gallersorneqar-
simavoq.

Kangiatunginnguani
savaasaasiveqarpoq.
Illup avannamut
kitinnguani
ujaqqamik illuara-
qaraluarpoq, tassanilu
Atuagagdliutit ukior-
paalunni aaqqissuiso-
qarfegaraluarput.

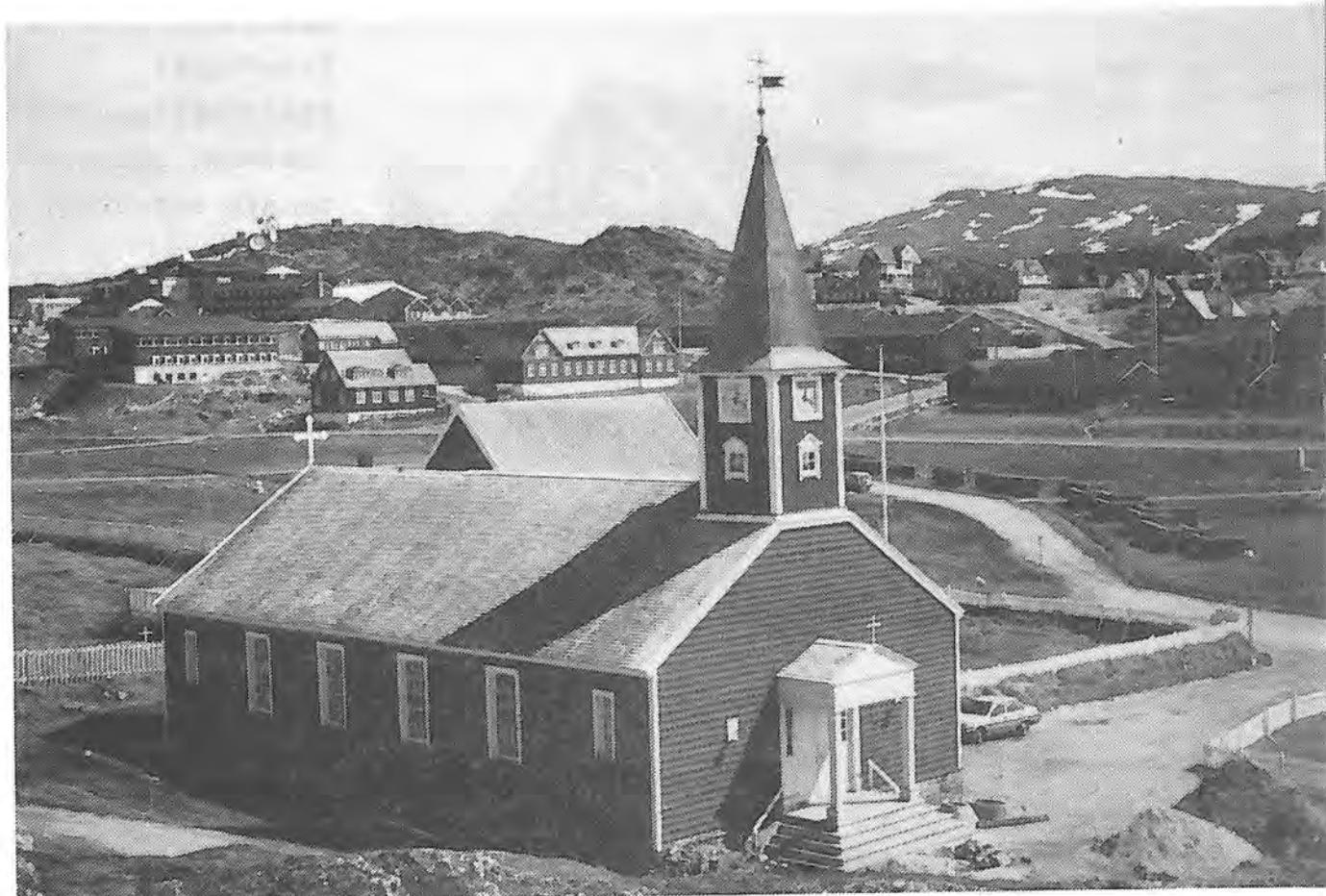

Vicebiskopip illua
quleriinnik inita-
lik quassuttuut
quleriaarlugit
sanaaq B-140. Illut
taama isikkullit
arlaqarput sineris-
sami sanaasimasut.

Toqusut inaat B-138
oqaluffiup avanna-
mut kitinnguanit-
toq 1913-imí sanaa-
voq.

"Annaassisup Ogaluffia" 1849-imi sanaavoq. Napasuliaa ammalortuugaluarpoq uanitsuusatut isikkoqarluni. 1884-imi napasuliatoqaa peerneqarpoq, maannakkullu napasuli-aanik kanngussamik gallikkamik taarserneqarluni. Timaa-tungaani ersipput Ilinniarfissuup illutai.

Niuertoqarfíup il-lutatoqai:
Pisiniarfikoq B-43
1850-imi quassut-tuunik sañaavoq.

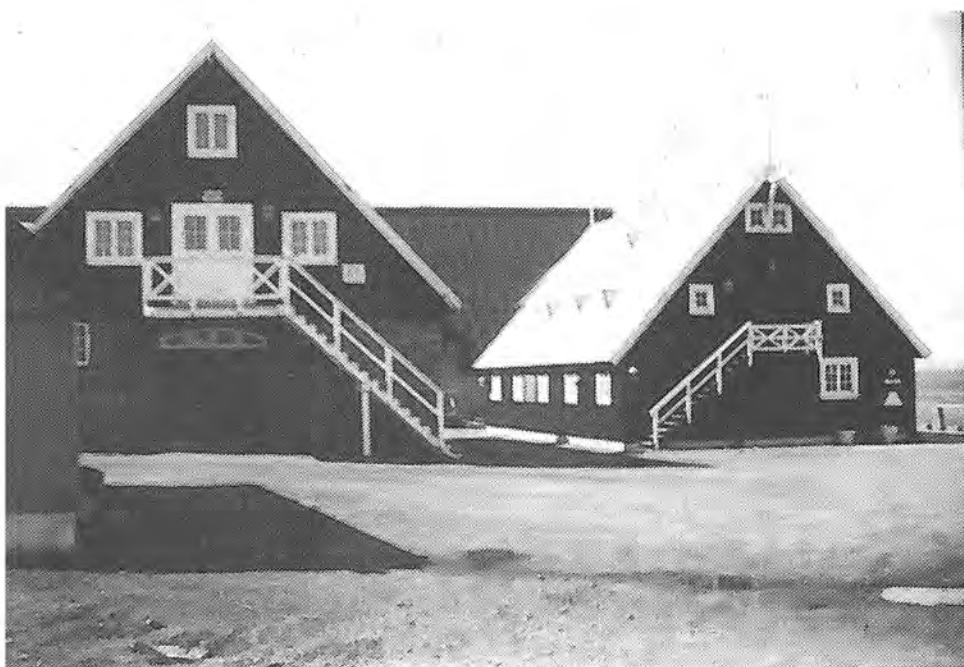
Qalipaataasivikoq
B-36 sananeqarmat niuertoqarfíup oqa-luffeqqaavata atortui atorneqarsimapput. Ogaluffik si-ulleg tassanerpiaq inissisimagaluar-poq.

Napparsivitoqaq B-74
niuertoqarfíup
illuutitogaanut
ilaavoq. Illut taamaat-
tut nunatta ujarai
atorlugit sanaajupput.

Niuertussap illorsua
B-29 sanasut naalagaan-
nit P. A. Cortsenimit
titartagaavoq, 1906-imilu
sanaajulluni. Aappaaguani-
li napparsimaveqarfimmít
illuutigineqalerluni.

Quersuaq aappalut-toq B-1860 aalisak-kanut tarajorteri-viugaluarpoq. B-1860 1924-imi sanaavoq, sanianilu-quersuaq ujaqqanik qarmalik B-1859 1932-imi sanaajul-luni.

1970-ikkut naaler-neranni quersuit nutarterneqarput Quersuaq betonimik sanaaq Kalaallit Nunaanni saviminernik sukallit siul-lersaraat, silataa-li sallilikkersu-gaalluni.

"Qisuusivissuaq"

B-81 1927-imi sanaavoq.

Quersualiortoqarnia-
lermat sissiukkior-
nissaq pisariaqalersi-
mavoq.

Sissiugaq 1986-imi
iluarsaanneqarpoq.

Nuuk

Niuertoqarfimmi
atorfillit niuer-
tussat illussaat B-
34 aamma B-32 1925-
imi 1933-imilu sa-
naajupput. B-32
taaguuteqarpoq
"Qivittut Illuat".

B-34 arlaleriarluni
allanngortinneqar-
tarpoq allilerne-
qartarlunilu, isik-
kiali innimigalu-
gu.

Peqqinnissaqarfiup

illuutai:

Napparsimaviusimasoq
B-142 1903-imi sanaavoq,
sanasullu naalagaannit
P. A. Cortsenimit titar-
tagaalluni.

"Napparsimavitoqaq"

B-30 1930-imi sanaaq
illussanik titartaa-
sartup Helge Bojsen
Møllerip titartagaraa.

Nuuk

**Atuarfeqarfiup il-
luutai:**
"Ilinniarfissuaq"
B-144 illussanik
titartaasartumit
Carl C. Hansenimit
titartagaavoq 1906-
imilu sanaajulluni.
Nuup illoqarfittut
ilisarnaataani Ili-
nniarfissuaq ili-
sarnaataaqataavoq.

Meeqqat atuarfiat
"Atuarfissuaq" B-
151 1932-imí sanaaq
Ilinniarfissuup
illutaatulli alla-
sut qalipaateqar-
poq. Illutaa aappa-
luntuulluni, sinaa-
kkutai sungaartut,
igalaavi toqqamma-
vialu qaortuullu-
tik.

Ilinniarfissuup
Eqaarsaarfia
B-1401, Carl C.
Hansenip titar-
tagaraa 1907-imilu
sanaajulluni.

Taamani nunani
avannarlerni illulio-
riaaseq ilaarlugu
sulili kusanarnin-
ngortinniarlugu sanaa-
juvoq.

Nuuk

Ilinniarfissuup
"Økonomiitoqaa"
B-148 immikkuka--
jaaq isikkulerlugu
1930-ikkuunni sanaa-
voq. Titartaasuuvooq
Helge Bojsen Møl-
ler.

Ilinniartut illus-
saat arlaqartut sa-
naneqarsimapput,
taakkua ilagaat
"Alliit" B-132
1933-imi sanaaq.

Pisortat illuutaat allat:

Narsarsuaq illoqanngik-
kallarmat sananeqarsimasut
ilagaat ulluinnarni
taaguuteqartoq "Vestre
Fængsel". Taanna KGH-p
allaffissuatoqaraa,
handelsinspektørillu
kujataatungaani najuga-
qarpoq.

Sorsunnersuup

kingulliup nalaani
konsuleqarfíit marluk
sananeqarput. Amerikap
konsuliata illua B-2
Qaqqannguup kangimut
isuaniippoq. Nunat
allamiut illulioriaasiat
malillugu illuliaavoq.
Canadap konsuliata illua
kujasinnerusumiippoq,
maannakkut Grønlands-
bankip illutaata
nalaani.

Nuuk

Nammineq illuliat:
B-990 1920-ikkunni
sanaaq sanasut naa-
lagaata namminer-
sortup sannavigiga-
luarpaa. Ungataa-
tungaani Peqati-
giinniat illuto-
qaat.

Tasersuup eqqaani
nammineq illuliat
paarilluakkat arla-
qarput. Borg-
mesteriusimasup
Rasmus Berthelsenip
illua B-841 majuar-
tarfeqarpoq aneera-
saartarfiliimmik,
naatsiiveqarluni.

"Noorliit" illorsuat ajoqersuiartortitat Qatanngutigiinniat ajoqersuisarfiisa sinerissami arlaqartut siullersaraat. Qatanngutigiinniat Nuummut pipput 1733-imi ukiorlu 1900 Nuummiit aallarlutik,

Nuuk

Illutatoqaanit nu-
taanngitsortat nun-
gungajalluinnarsi-
mapput. B-7 arla-
leriarluni nutar-
terneqartarsimavoq.

Kitaatunginngua-
niipput nuunnguami
ilivitoqqat. Aam-
mattaaq B-7-ip eq-
qaani illut issunik
ujaqqanillu qarma-
garsimasut sinnikui
takusassaapput.

Illutoqqat 1984-85-imi
nutarterneqarput. Tama-
tumunnga atatillugu
kitaatungaani illup
ilatoqaa nappaqqinne-
qarpoq.

Qatanngutigiinniat
aallareernerisa
kingorna illut teri-
anniaateqarfimmit
atugarineqalerput.
Rævedalimi assistentip
illua B-248 1929-imi
sanaavoq.

Nuuk

Ilanngussaq 1: Niuertoqarfik

Immikkoortoqarfimmi pilersaarut 1.11 Nuutoqaq.
1985-imit 95-imut pilersaarummi allanngutsaa-
liugassatut siunnersuut.

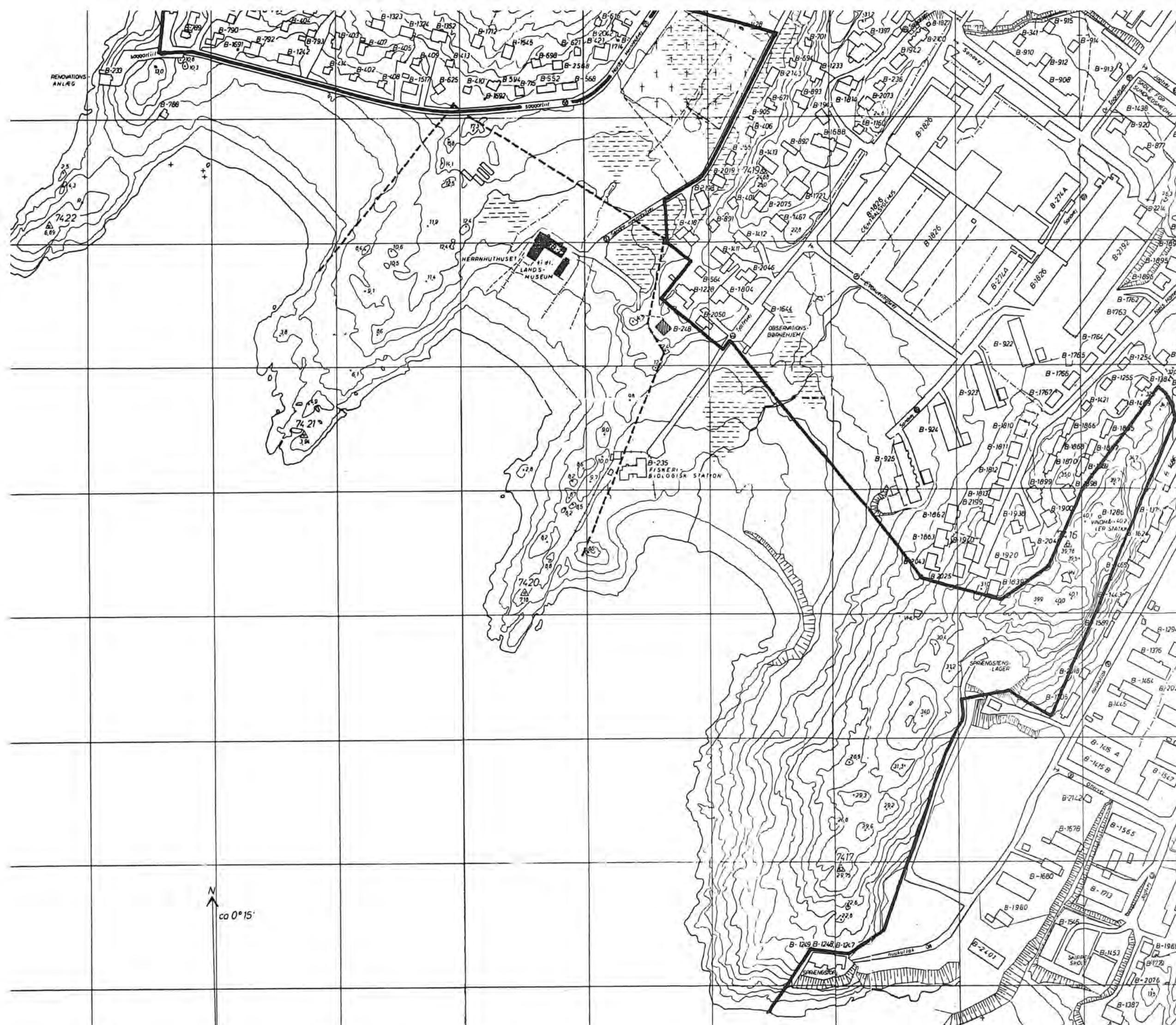
Illut Kalaallit Nunaata Katersugaasivianit nalua-
naarsorneqarsimasut.

Illut eqqissitat

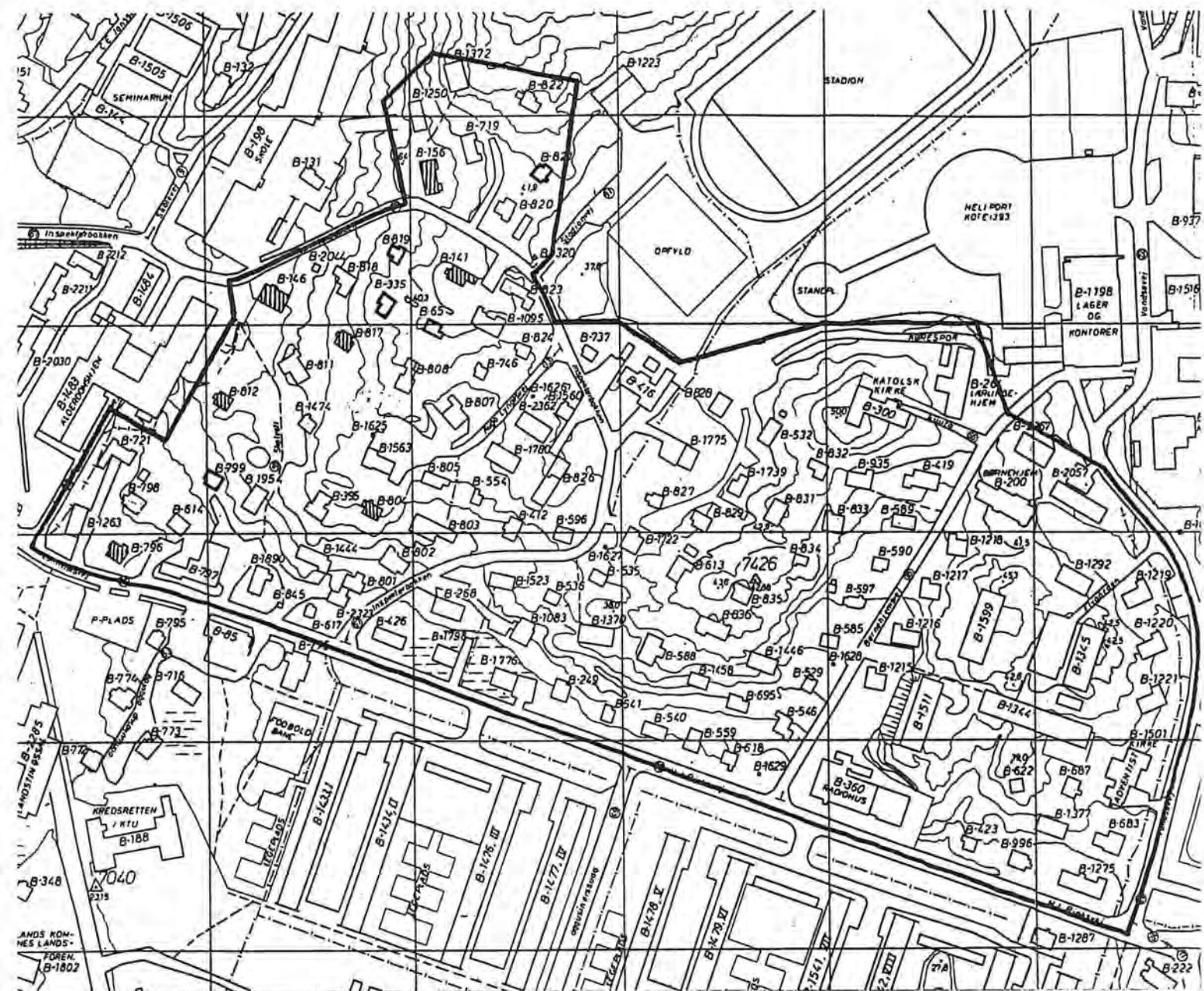

Ilanngussaq 2: Ajoqersuiartortitaqarfik

- Immikkoortoqarfimmi pilersaarut 1.24, Noorliit
1985-imuit 95-imut pilersarusiami allanngutsaa-
liugassatut siunnersuut
- Illut, Kalaallit Nunaata Katersugaasivianit
nalunaarsorneqarsimasut
- Illut eqqissitat
- Nunap eqqissisitap killingi

Nuuk

Inspektørbakken

Illoqarfiup pilersaarusrusiornerata
immikkoortua A10 allaaserisanut
ilanngunneqareersoq

Inspektørbakken
kitaatungaa illoqarneruvoq
ilaqutariit ataasiakkaat
namminneq illuliaannik.
B-796 1929-imi nammi-
neerluni illuliaavoq.

Ilinniartitsisut
illorsuat B-146
1930-ikkunneersoq
qularnangitsumik
Helge Bojsen
Møllerip titartar-
simavaa.

Nuuk

Qaqortup avannaatungaa GTO-p titartartissimasaanik
1950-60-ikkunni pilertortumik illuliorteriffigineqar-
poq.

Qaqortoq
Illoqarfiup pilersaarusrusiornerani
immikkoortoq A9.
Allaaserisanut ilannguteriigaq.

Nuuk

Quassunnguaq
Illoqarfiup piler-
saarusiornerani
immikkoortoq A15
allaaserisani ilan-
nguteriigaq.

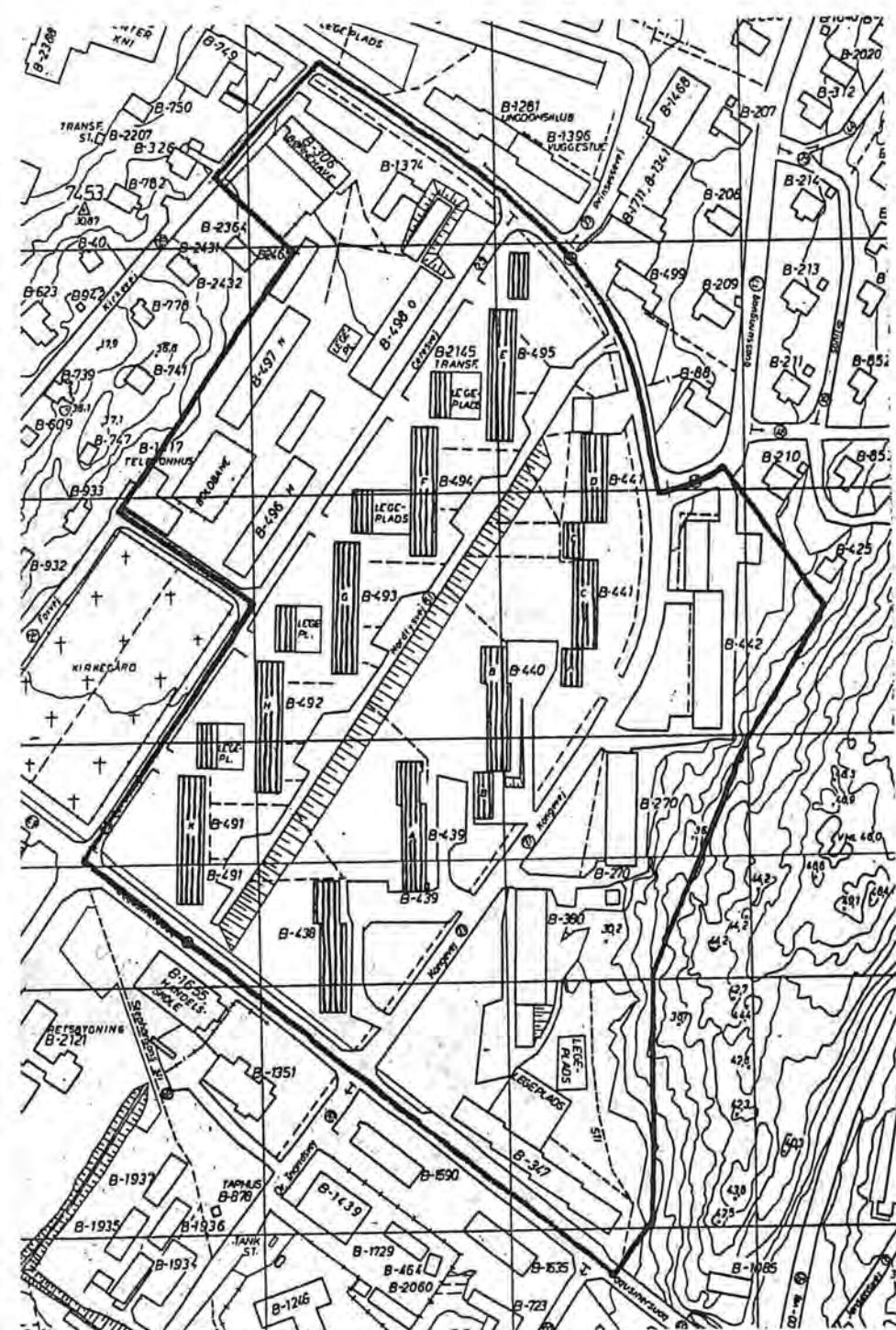
Quassunnguamiipput
illorpassuit atorfili-
lit illui GTO-p
illussanik titartaasar-
tuinit titartakkat.

Illut assigiaat
1950-ikkut aallarti-
laarneranni sanaar-
tugaapput.

Nuuk

Quassunnguup saava.
Illoqarfiup piler-
saarusiornerani
immikkoortoq A14,
allaaserisanut i-
lannguteriigaq.

Quassunnguup

Saavani 1960-ikkut
ingerlaneranni illo-
qarfimmi etagehusit
siulliit sanane-
qarput.

Illut quleriinnik
initaqarput, aneer-
suartarfiisaatigut
tamarmik insertarfil-
lit.

Нуцк

Aalisartut Illoqarfiait

Illoqarfimmut pi-
lersaarusiami im-
mikkoortoq A16 al-
laaserisani ilann-
guteriigaq.

"Aalisartut Illogarfiat"

1963-64-imi Quassunnguup

kippasissuani sanaar-
torfigineqarpooq.

Illut ilaat aalisar-
tunut nutsertunut

inissiassatut naatsor-
suutigisaapput.

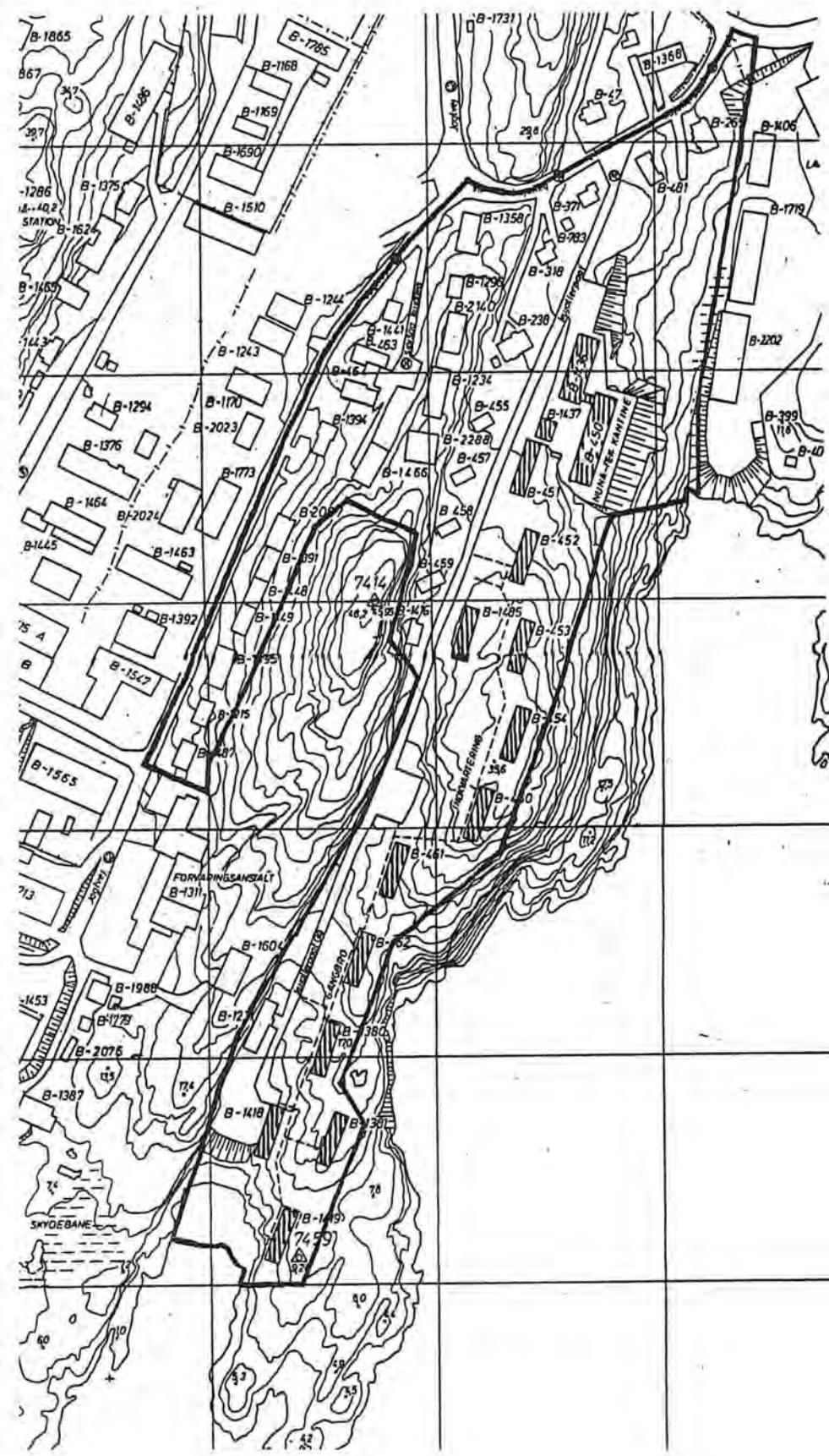
Illut uiguleriik-

kuutaat betonimik

toqqaveqartinneqarput.

Nuuk

Suliartortunik i-
nissisarfik
Illoqarfiup piler-
saarusiornerani
immikkoortoq Al,
allaaserisani ilan-
ngunneqareerpoq.

GTO-p sulisartunut
tikisitanut inissii-
sarfii 1961-imuit
67-imut sanaartugaap-
put. Qaqgap qaani
kimmum tulleriaar-
neqarlutik.

Inissiisarfiit immik-
kukajaaq sanaajupput,
soorlu erngup, innaal-
lagissap allallu pi-
lersuutit illut, ikaar-
tarfiit majuartarfiillu
ataatigoortinnejarsimal-
lutik.

